

Загалом, вплив воєнного стану на кримінальний процес є значним, і попри необхідність оперативних заходів з боку правоохоронних органів, пріоритетом повинно залишатися дотримання прав людини. Адаптація законодавства до нових реалій потребує постійного вдосконалення, навчання правоохоронців і суддів, а також забезпечення контролю громадськості за дотриманням прав людини в умовах війни.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1996. № 30. с. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листопада 1950 р. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
3. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права від 16 грудня 1966 р. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text
4. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
5. Тетерятник Г. К. Кримінальне провадження в умовах надзвичайних правових режимів: теоретико-методологічні та праксеологічні основи: монографія. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. 500 с.
6. Рішення Європейського суду з прав людини від 30.07.2015 у справі «Риженко проти України» № 55902/11. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_a73#Text

Ткач Ю. О.

ад'юнкт кафедри кримінального права
та кримінології Дніпровського
державного університету
внутрішніх справ

Гаркуша А. Г.

доцент кафедри кримінального процесу
та стратегічних розслідувань
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

**ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ РОЗМЕЖУВАННЯ ПРЕДМЕТА
ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО ст. ст. 143, 144 КК УКРАЇНИ**

Так, предмет злочину є ознакою складу злочину, що містить специфічну інформацію, необхідну для правової оцінки злочину. У ряді випадків він є обов'язковою (конструктивною) ознакою об'єкта злочину певного виду [1, с. 56]. Досліджуючи предмет злочину, передбачений ст. ст. 143, 144 КК України, з'ясуємо, що таке органи і тканини людини, анатомічні матеріали

людини та кров людини.

Ст. 1 Закону України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині» від 17.05.2018 № 2427-VIII трактує термін «анатомічні матеріали» – це органи (їх частини), тканини, анатомічні утворення, клітини людини або тварини, фетальні матеріали людини [2].

Під органами людини слід розуміти певною мірою відокремлену частину цілого організму, яка виконує одну або кілька специфічних функцій. Наприклад: шлунок, печінка, нирки, сечовий міхур, стравохід, гортань тощо [3, с. 100]. Законодавством України визначено перелік анатомічних матеріалів людини, які дозволяється вилучати в донорів з метою трансплантацій. Цей перелік затверджено наказом Міністерства охорони здоров'я України від 11 червня 2021 р. № 1184 [4]. До нього включено серце, легені, печінку, нирки, підшлункову залозу, селезінку, кишківник, матку, паразитовидні залози, гортань, трахею, верхні кінцівки чи їх частини, нижні кінцівки чи їх частини, обличчя.

Під тканинами людини є система клітин і безклітинних структур, які характеризуються спільністю розвитку, будови та специфічних функцій. Наприклад: фаланги пальців, венозні судини, клапани серця, слухові кісточки, барабанна перетинка, шкіра, рогівка тощо [3, с.100]. Визначено також і Перелік анатомічних матеріалів людини, призначених для виготовлення біоімплантатів, дозволених до вилучення у донора-трупа, затверджений наказом МОЗ України від 11 червня 2021 р. № 1184 [5]. До них належать:

1) тканини опорно-рухового апарату: скронева фасція; широка фасція стегна; сухожилок переднього великогомілкового м'яза; сухожилок довгого долоневого м'яза; сухожилок інших м'язів; блок надколінка з його власною зв'язкою та блоком великої гомілкової кістки; блок п'яткової кістки з фрагментом ахіллового сухожилка; надколінок; головка стегнової кістки; виростка великої гомілкової кістки; виростка стегнової кістки; дистальний кінець стегнової кістки; проксимальний кінець стегнової кістки; фрагмент діафізу стегнової кістки; дистальний кінець великої гомілкової кістки; проксимальний кінець великої гомілкової кістки; фрагмент діафізу великої гомілкової кістки; дистальний кінець малої гомілкової кістки; проксимальний кінець малої гомілкової кістки; фрагмент діафізу малої гомілкової кістки; дистальний кінець плечової кістки; проксимальний кінець плечової кістки; фрагмент діафізу плечової кістки; головка плечової кістки; гребінь клубової кістки; фрагмент крила клубової кістки; фрагмент ребра; реберний хрящ; грудина з фрагментами ребер та реберного хряща; тіло хребця; колінний суглоб; плечовий суглоб; фрагмент нижньої щелепи; фрагмент фаланги пальця, кістки ступні і кисті; фрагмент кісток поверхні черепа;

2) тканини серцево-судинної системи: фрагмент аорт; фрагмент серця з клапанами і судинами; клапан серця; фрагмент артерій; фрагмент вен; перикард;

3) тканини інших систем: слухові кісточки; барабанна перетинка;

фрагмент шкіри; кератолімбальний диск очного яблука; очне яблуко або його складові; фрагмент склери; фрагменти трахеї.

Згідно з Переліком фетальних матеріалів, дозволених до вилучення у мертвого ембріона (плода) людини, що затверджений Наказом від МОЗ України від 11 червня 2021 р. № 1184 [6], тканинами людини є: амніотична оболонка; пуповина; плацента; фетальні клітини. Тому використання вищезгаданих анатомічних матеріалів людини суворо регламентується етичними і правовими нормами, і, як правило, дозволяється лише в чітко визначених випадках і під суворим контролем. Законом України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині» [2] не тільки визначає, що вважати анатомічними матеріалами людини, а й встановлює суворі правила їхнього вилучення, зберігання, перевезення, застосування, тощо. Ці правила спрямовані на запобігання зловживанням і забезпечення безпеки як донорів так і реципієнтів.

Щодо предмету злочину ст. 143 КК України є тільки такі анатомічні матеріали людини (гомотрансплантати), як органи і тканини, у тому числі (крім злочину, передбаченого ч. 2 ст. 143 КК України) взяті у мертвої людини. Не є ним: а) інші анатомічні матеріали (анатомічні утворення, клітини); б) анатомічні матеріали тварини (ксенотрансплантати); в) кров, її компоненти, аутоотрансплантати (анатомічні матеріали, взяті у людини для пересадки цій же людині), штучно виготовлені замінники органів і тканин людини [7, с. 425].

На нашу думку, ми вважаємо, що поняття «анатомічні матеріали» є загальним щодо органів (їх частин), тканин, анатомічних утворень, фетальних матеріалів людини, клітин людини, оскільки клітини тварини не можуть бути предметом злочину ст. 143 КК України. Водночас предметом злочину за ст. 143 КК України, на наш погляд, є всі анатомічні матеріали: органи (їхні частини), тканини (зокрема клітини людини), фетальні матеріали, вилучені в живій чи мертвої людини з метою вчинення цього злочину. Окрім цього, не є предметом досліджуваного злочину анатомічні матеріали тварин, кров та її компоненти, анатомічний матеріал, взятий у людини для аутоотрансплантації, а також штучно виготовлені органи й тканини. Щодо злочину, передбаченого ч. 2 ст. 143 КК України, зазначимо, що в цьому разі йдеться про вилучення матеріалу тільки в живій людини, адже примушувати або обманювати померлого, щоб вилучити з нього анатомічні матеріали, неможливо [8, с. 37, 38].

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про безпеку та якість донорської крові та компонентів крові» від 30.09.2020 № 931-IX [9] визначається термін кров – цільна кров, заготовлена від донора, оброблена та призначена для трансфузії або подальшого використання як вихідного матеріалу (сировини) у виробничих цілях. Кров та лімфа також є представниками сполучної тканини. Вони складаються з рідкої міжклітинної речовини та формених елементів: еритроцитів, лейкоцитів, лімфоцитів, тромбоцитів тощо. Сполучну тканину поділяють на власне сполучну, хрящову, кісткову тканину, кров та лімфу [10, с. 8, 9].

Предметом злочину ст. 144 КК України лише кров живої людини, а отже, ним не є зокрема, сперма, а також плазма чи інші компоненти крові, штучно виготовлені замітники крові людини, кров щойно померлої людини тощо [11, с.264].

Інші науковці, з думкою яких вчена Балабко В. В. погоджується, що предметом розглядуваного злочину є не тільки кров людини, а і її компоненти [12, с. 71]. Проте, вказане не стосується сперми чи штучно виготовлених заміників крові людини, крові щойно померлої людини тощо [13, с. 51]. На думку Балабко В. В. кров належить до з'єднувальних тканин, тобто фактично вона є різновидом тканин, її можна було б віднести до предмета злочину, передбаченого ст. 143 КК України, яким, як вже зазначалось, є органи і тканини людини. Також слід вказати, що основним безпосереднім об'єктом злочинів ст. ст. 143, 144 КК України, є правовідносини, що забезпечують охорону здоров'я особи, якій заподіюється шкода, відповідно, при вилученні у неї тканин та органів і при вилученні крові. Зазначене слугує одним з аргументів на користь об'єднання ст. ст. 143, 144 КК в одну кримінально-правову заборону [14, с. 71].

Ми, у свою чергу займаємо іншу правову позицію: ст. 143 КК України та ст. 144 КК України відрізняються за своїм предметом: ст. 143 КК України охоплює анатомічний матеріал живих і мертвих людей. Окрім цього, не є предметом злочину, передбачений за ст. 143 КК України анатомічні матеріали тварин, кров та її компоненти, анатомічний матеріал, взятий у людини для аутоотрасплантації, а також штучно виготовлені органи й тканини [8, с. 38]. Тоді як ст. 144 КК України охоплює лише кров живої людини. Однак незаконне вилучення крові, без згоди особи, якій вона належить, або використання крові в протиправних цілях, перетворює її на предмет злочину. В даному випадку, кров виступає як об'єкт посягання, і її використання без відповідної правової підстави стає ознакою складу злочину, передбаченого ст. 144 КК України.

На нашу думку, збір та переливання крові не є трансплантацією, і це чітко визначено в законодавстві. Незважаючи на їхню важливість у медичній практиці, збір крові та переливання крові не слід плутати з трансплантацією анатомічних матеріалів людини. Ця відмінність чітко визначена в українському законодавстві. Наприклад, процес донорства крові регулюється Законом України «Про безпеку та якість донорської крові та компонентів крові». З іншого боку, трансплантація анатомічних матеріалів регулюється окремим законом – Законом України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині». Таким чином, хоча збір і переливання крові та трансплантація анатомічних матеріалів мають спільну мету – це порятунок життя людей, вони відрізняються як за процедурами, так і за правовою базою, що підкреслює важливість чіткого розуміння цих понять у медичній практиці та на законодавчому рівні.

На підставі вищевикладеного вважаємо, що предметом злочину ст. 143 КК України є всі анатомічні матеріали людини: органи (їхні частини), тканини (зокрема клітини людини), фетальні матеріали, вилучені в живої чи мертвої

людини. У ч. 2 ст. 143 КК України, зазначимо, що вилучення анатомічного матеріалу тільки в живій людини. Щодо предмету злочину, передбаченого ст. 144 КК України є лише кров живої людини.

Список використаних джерел:

1. Селецький С. І. Кримінальне право України: Загальна частина: Навчальний посібник. К. : Центр учбової літератури, 2007. 264 с.
2. Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині : Закон України від 17.05.2018 № 2427-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2427-19> (дата звернення: 17.11.2024).
3. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. / за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-е вид., доп. Харків : Право, 2013. Т. 2 : Особлива частина / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. 1040 с.
4. Перелік анатомічних матеріалів людини, призначених для трансплантації, дозволених до вилучення у донора-трупа : затв. наказом МОЗ України від 11.06.2021 № 1184 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0969-21> (дата звернення: 17.11.2024).
5. Перелік анатомічних матеріалів людини, призначених для виготовлення біоімплантів, дозволених до вилучення у донора-трупа : затв. наказом МОЗ України від 11.06.2021 № 1184 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0970-21> (дата звернення: 17.11.2024).
6. Перелік фетальних матеріалів, дозволених до вилучення у мертвого ембріона (плода) людини : затв. наказом МОЗ України від 11.06.2021 № 1184 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0971-21> (дата звернення: 17.11.2024).
7. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 10-е вид., перероб. та доп. Київ : ВД «Дакор», 2018. 1360 с.
8. Ткач Ю. О. Предмет злочину порушення встановленого законом порядку трансплантації анатомічних матеріалів людини. *Право і безпека*. 2023. № 4 (91). С. 34–44. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2023.4.03>.
9. Про безпеку та якість донорської крові та компонентів крові: Закон України від 30.09.2020 № 931-IX: станом на 12 січн.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/931-20#Text> (дата звернення: 20.02.2024).
10. Анатомія людини : у 3 ч. Ч. 1. Остеологія, артрологія, міологія : навчальний посібник / Черкасов В. Г., Кравчук С. Ю. Вид. 2-ге. Вінниця : Нова Книга, 2015. 184 с. : іл.
11. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України/ За заг. ред. Копотуна І. М. Київ: «К Н Т», 2023. 966 с.
12. Кримінальне право України. Особлива частина: підручник / Ю.В. Александров, О. О. Дудоров, В. А. Клименко та ін. за ред. М. І. Мельника, В.А. Клименка. К.: Юрид. думка, 2004. 656 с.
13. Балабко В. В. Окремі аспекти визначення предмету злочинів, вчинених медичними працівниками проти життя та здоров'я особи / В.В. Балабко // Теоретичні та прикладні проблеми кримінального права України: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Луганськ, 20-21 травн. 2011 р. // редкол.: Г.Є. Болдарь, А.О. Данилевський, О. О. Дудоров та ін.; МВС України, Луган.держ. ун-т внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка. Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2011. С. 48-53.
14. Балабко В. В. Злочини проти життя та здоров'я особи: кримінальна відповідальність медичних працівників: монографія. Запоріжжя: Дніпровський металург, 2017. 288 с.